

ISBN : 978-93-24457-02-2

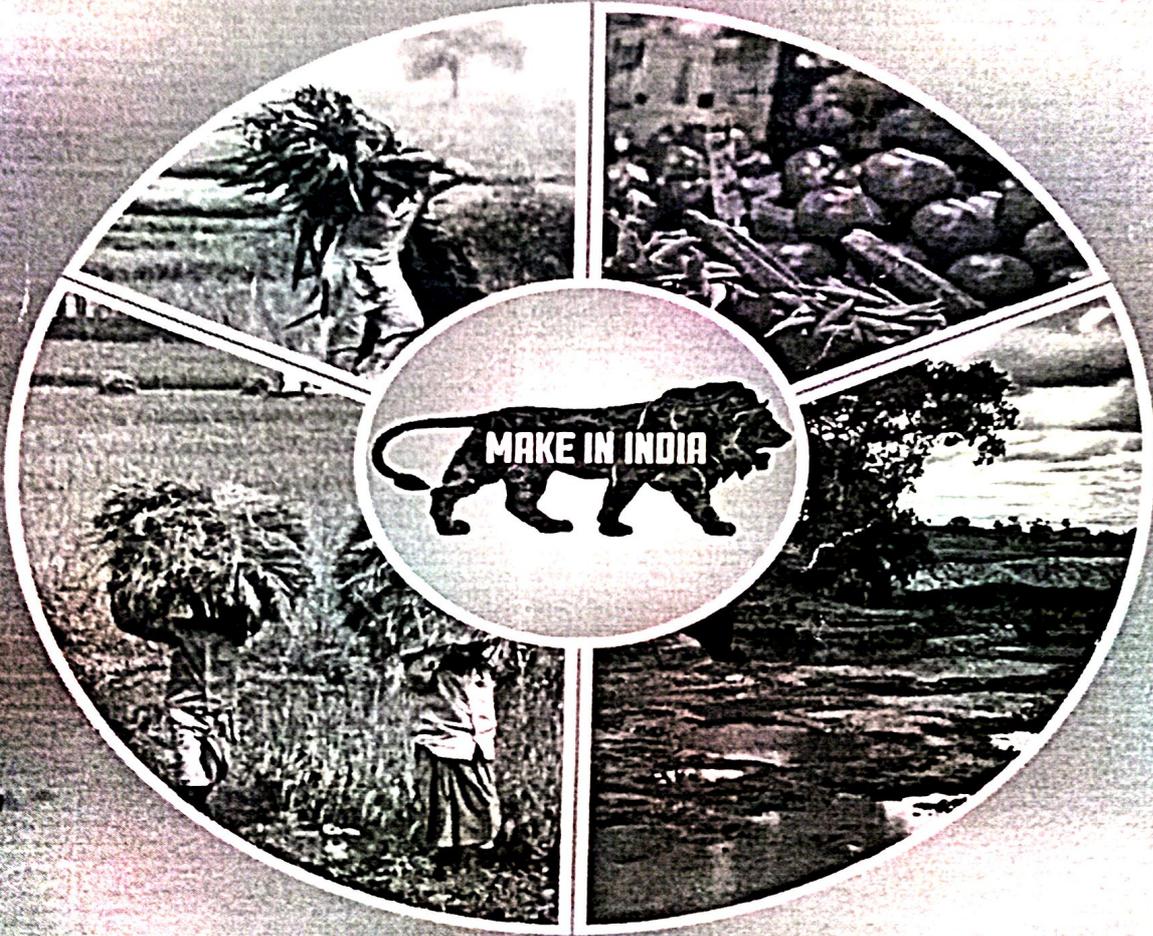

अर्थनेमि

स्मरणिका

मराठी अर्थशास्त्र परिषदेचे ४० वे राष्ट्रीय अधिवेशन
दि. ०६, ०७ व ०८ नोव्हेंबर २०१६

आयोजक:

श्री नेमिनाथ जैन ब्रह्मचर्याश्रम संचलित, कर्मवीर केशवलालजी हरकचंदजी आबड कला,
श्रीमान मोतीलालजी गिरधारीलालजी लोढा वाणिज्य
व श्रीमान पी.एच. जैन विज्ञान महाविद्यालय, नेमिनगर, चांदवड
ता. चांदवड, जि. नाशिक - ४२३१०१.

SNJB

ATTESTED

PRINCIPAL

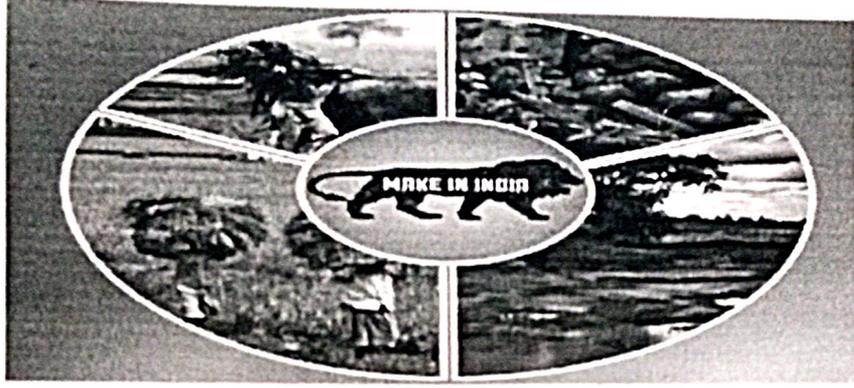
K.K.Wagh Arts, Com. & Comp. Science College
CHANDORI, Tal. Nashik, Dist. Nashik-422 201.

अर्थनेमि २०१६-१७

अर्थनेमि

मराठी अर्थशास्त्र परिषदेचे ४० वे राष्ट्रीय अधिवेशन
दि. ०६, ०७ व ०८ नोव्हेंबर २०१६

संपादक : डॉ. सुरेश पाटील

सहसंपादक : प्रा. रमेश इंगोले

ISBN: ९७८-९३-२४४५७-०२-२

© प्राचार्य, कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय, चांदवड.

प्रकाशन : दिनांक ०६ नोव्हेंबर २०१६

मांडणी : प्रा. अहिरराठा राहुल.

श्री नेमिनाथ जैन ब्रह्मचर्याश्रम संचलित,
कर्मवीर केशवलालजी हरकचंदजी आवड कला, श्रीमान मोतीलालजी
गिरधारीलालजी लोढा वाणिज्य व श्रीमान पी.एच. जैन विज्ञान महाविद्यालय,
नेमिनगर, चांदवड
ता. चांदवड-४२३१०९, जि. नाशिक. (महाराष्ट्र)

SNJB

लेखाचे शीर्षक

जागतिकीकरणाचा भारतीय शेतीवरील परिणाम	१८
- डॉ. रमजान फतुखान मुजावर	
जागतिकीकरणानंतर भारतीय शेतीतील बदल : एक अध्ययन	१९
- प्रा. विष्णु बळीराम पवार	
नवीन आर्थिक सुधारणा काळातील नाशिक जिल्ह्याच्या पीक रचनेतील बदल - एक अभ्यास	१००
- श्री. मुरलीधर विठ्ठल हिरे	
जागतिक व्यापार संघटना आणि शेतीविषयक करार	१०२
- आवटी सुजाता सुरेश	
नवीन आर्थिक धोरणाचे शेतकरी व शेतीवरील परिणाम	१०४
- सहा. प्रा.सौ.दिपाली पडोळे	
आर्थिक नियोजन व भारतीय शेतीतील सुधारणा	१०५
- डॉ. पाटील व्यंकट हनमंतराव	
भारतातील खाऊजा धोरण व शेतकऱ्यांचा कर्जबारीपणा व आत्महत्या एक वास्तव	१०६
- प्रा. डॉ. तानाजी गिते	
नवीन आर्थिक धोरणात कृषी आदानांची सद्यःस्थिती	१०९
- प्रा. डॉ. आशालता डी. सोनवणे-बच्छाव	
नवीन आर्थिक सुधारणांचे भारतीय कृषी क्षेत्रावरील परिणाम	११०
- प्रा. डॉ. संजय ज. कोठारी	
आर्थिक सुधारणा आणि भारतीय शेती	११३
- प्रा. डॉ. राजु कथ्थु शिंदे	
आर्थिक सुधारणा आणि भारतीय शेती	११४
- प्रा. ममता आर. साहू	
भारतीय फलोत्पादन शेतीचा चिकित्सक अभ्यास	११५
- प्रा. डॉ. बाजीराव ज्ञानू इंगवले	
आर्थिक सुधारणांचे भारतीय अर्थव्यवस्थेवरील परिणाम	११६
- प्रा. डॉ. सविता जी. सावंत	
आर्थिक सुधारणा काळातील भारतीय कृषी क्षेत्रासमोरील आव्हाने आणि सरकारचे धोरण	११८
- प्रा. डॉ. सुमित्रा विजय पवार	
आर्थिक सुधारणा व भारतीय शेती	१२०
- सूर्यकांत पवार	
- विजया बालाजीराव बगाडे	

गोषवारा

आर्थिक सुधारणांचे भारतीय अर्थव्यवस्थेवरील परिणाम

प्रा. डॉ. सविता जी. सावंत
अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख
के. के. वाघ कला, वाणिज्य,
विज्ञान व संगणक विज्ञान महाविद्यालय,
काकासाहेब नगर, नाशिक.
आजीव सभासद - १५२१
भ्रमणध्वनी - ९६७३०९०२९६
ई मेल- savitasawant2177@gmail.com

पार्श्वभूमी-

१९९१ च्या नविन आर्थिक धोरणाचा जन्म देशात उद्भवलेल्या आर्थिक संकटातून झालेला आहे. १९९१ चे आर्थिक संकट हे काही पहिले आर्थिक संकट नव्हते. उदा. १९६२ मध्ये भारत चीन युद्ध, १९६१ मध्ये भारत चीन युद्ध, १९६५ भारत पाक युद्ध, १९६६-६७ दुष्काळ, १९७२ आणि १९७४ मध्ये अपुरा पाऊस इ. संकटाचा सामना देशाने केला होता. मात्र १९९१ चे आर्थिक संकट आकाशातून वीज कोसळावी तसे एकाएकी कोसळले नव्हते तर वरील सर्व घटनांचा परिपाक आणि स्पष्ट शब्दात सांगायचे तर १९८० पासून पुढे आर्थिक धोरणात ज्या चुका सातत्याने होत गेल्या त्याचा परिणाम म्हणजे १९९१ च्या प्रारंभी आपण दिवाळखोर बनलो. आर्थिक संकटाचे आणखी एक महत्त्वाचे कारण म्हणजे ८० च्या दशकातस संरक्षण साहित्यावर अफाट खर्च करण्यात आला. शस्त्रास्त्रे खरेदीदारामध्ये तिसऱ्या जगात भारताचा महिला क्रमांक होता. त्यामुळे देशाचा जमाखर्च कोलमडण्यास मदत झाली. सरकारवरील अंतर्गत व बाह्य कर्जाचा बोजा वाढला. सरकारी खर्चापैकी एकपंचमांश रक्कम कर्जावरील व्याज देण्यातच खर्च होऊ लागली १९८० ते १९९० ह्या दहा वर्षात व्याजाची रक्कम दुप्पट झाली. मुद्दल कसे फेडणार हा प्रश्न निर्माण झाला. सरकारचे हात हळूहळू अडकत गेले. आपण कर्जे घेतली पण त्याचा सदुपयोग केला नाही. त्यामुळे आपण कर्जाच्या सापळ्यात अडकलो भारताला तीन लक्ष कोटी रूपये परदेशी कर्ज १९९१ च्या प्रारंभी देणे होते. मुद्दलाचा हप्ता आणि व्याजाची रक्कम देता येईना, विदेशी गंगाजळी १५ दिवसाच्या आयातीला पुरेल इतकीच शिल्लक राहिली होती.

या कोंडीतून बाहेर पडण्याचा एकच मार्ग होता तो म्हणजे आंतरराष्ट्रीय नाणेनिधी आणि जागतिक बँक यांच्याकडून कर्ज उभारणे, अशा स्थितीतून सावरण्यासाठी सरकारने आंतरराष्ट्रीय नाणेनिधी आणि जागतिक बँकेकडे सुमारे सात अब्ज डॉलर्स कर्जाची मागणी केली परंतु कर्ज देतांना वरील संस्थांनी

भारतापुढे पुढील अटी ठेवल्या होत्या त्या म्हणजे खाजगी क्षेत्रातील बंधने कमीत कमी करून अर्थव्यवस्था खुली करा आणि व्यापारातील सरकारी बंधने दूर करा. अशा परिस्थितीत प्रगत देश, आंतरराष्ट्रीय नाणेनिधी आणि जागतिक बँक यांच्या वाढत्या दबावामुळे अटी मान्य करून जुलै १९९१ मध्ये नविन आर्थिक धोरण जाहिर केले आणि मुक्तअर्थव्यवस्थेचा स्वीकार केला.

सारांश -

१९९१ मध्ये नविन आर्थिक सुधारणा कार्यक्रमांमुळे भारतीय अर्थव्यवस्थेत अनेक बदल होत गेले. मुक्त व्यापार धोरणामुळे जागतिक स्तरावर एकसंध बाजारपेठ निर्माण होत आहे. जागतिक स्पर्धेत आपल्या वस्तु सेवांची मागणी कशी वाढेल या दृष्टीने सर्वच उत्पादक प्रयत्नशील आहेत. उद्योग व सेवाक्षेत्रात जसे बदल सुरू असतांना, शेती व्यवसायात आधुनिक तंत्राचा वापर वाढत आहे. व्यापारी पिकांना महत्त्व येत आहे. असे असतांना शेतीचा वृद्धीदर २.० टक्के इतका अल्प राहिला. कारण शेती व्यवसायात भांडवल गुंतवणूक कमी राहिली. एकीकडे शेतीवर अवलंबून लोकसंख्येचा वाढता भार व दुसरीकडे शेतीक्षेत्राचा एकूण राष्ट्रीय उत्पन्नातील घटता हिस्सा, घटती उत्पादकता, तोट्याची उत्पादनवाढ, वाढता कर्जबाजारीपणा, शेतकऱ्यांच्या आत्महत्या, शेतमालाचे बेकिफायतशीर भाव, वाढती बेरोजगारी इ. कारणांमुळे कृषी विकास दर खालच्या पातळीवरच राहिलेला आहे. भारतीय अर्थव्यवस्था २०२० पर्यंत आर्थिक महासत्ता बनेल का ? महासत्ता बनण्याचे काही लक्षणे आता भारतीय अर्थव्यवस्थेत दिसून येतात का ? इ. प्रश्नांच्या बाबतीत विचार करण्याची वेळ अर्थतज्ञांसमोर आली आहे. भाव, वाढती बेरोजगारी इ. कारणांमुळे कृषी विकास दर खालच्या पातळीवरच राहिलेला आहे. भारतीय अर्थव्यवस्था २०२० पर्यंत आर्थिक महासत्ता बनेल का ? महासत्ता बनण्याचे काही लक्षणे आता भारतीय अर्थव्यवस्थेत दिसून येतात का ? इ. प्रश्नांच्या बाबतीत विचार करण्याची वेळ अर्थतज्ञांसमोर आली आहे.

* * *